

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА ПЕРШОКЛАСНИКІВ

На сучасному етапі внаслідок гострої кризи в стосунках людини з природою виникла потреба у вихованні людей екологічно освічених, високої екологічної культури. Розпочинається таке виховання ще з дошкільного та молодшого шкільного віку, де закладаються основи наукових знань, поглядів, переконань.

Головним завданням екологічної освіти є розробка моделі неперервного навчання, що має забезпечити формування екологічно вихованої особистості. Основою такого цілеспрямованого виховання дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку є навчання і виховання в дитячому садку і його продовження в школі. Реалізація принципу наступності пов'язана з урахуванням вікових особливостей, готовністю дітей різного віку до прийняття певного обсягу екологічних знань. Навчання повинне опиратися на вже досягнутий рівень розвитку і готувати перехід дітей на наступний, більш високий рівень.

Нами було введено до наукового обігу поняття «екологічна компетентність», під яким ми розуміємо екологічну обізнаність, що передбачає комплекс екологічних знань природознавчого, природоохоронного, краєзнавчого, культурологічного і валеологічного змісту, які з переходом дітей з одного вікового періоду до іншого поступово ускладнюються та розширюються, поглиблюються.

Відповідно до цього нами розроблена варіантна програма екологічного виховання дітей 6-7 років «Світ навколо нас», – своєрідне доповнення до нині чинних освітніх програм дитячого садка і початкової школи. Програму побудовано за енциклопедичним принципом, який перегукується із загальнодидактичними принципами науковості, наочності, систематичності, послідовності й доступності. Зміст програми охоплює такі розділи: «Екологія Культури», «Природа навколо нас», «Різноманітність зв'язків у природі», «Охорона природи», «Екологія і здоров'я».

Враховуючи принцип єдності свідомості і діяльності в розвитку особистості людини, ми передбачили в програмі різноманітні види діяльності дітей, які забезпечують повноцінне засвоєння знань і екологічно вірне їх застосування: ігрову, трудову, навчальну, творчу. Цей блок програми дає можливість педагогу на практиці застосувати засвоєні дітьми уміння, доцільно вести себе в природі, екологічно грамотно вирішувати проблемні ситуації, які виникають у процесі спілкування з природою.

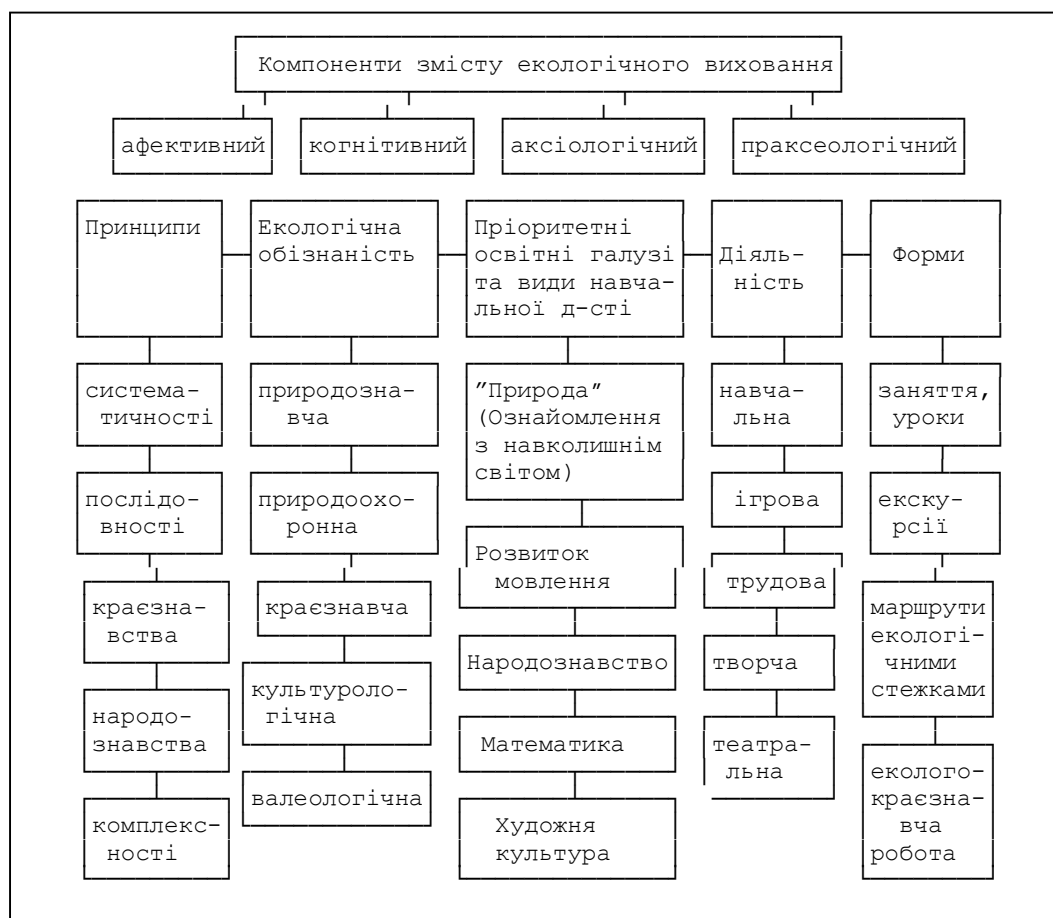
Реалізація програми передбачає системний педагогічний процес, який включає взаємопов'язані, послідовно ускладнені заняття, уроки, різноманітні форми та методи роботи.

Відповідно до цього нами зроблена спроба визначити зміст екологічного виховання дітей 6-7 років (схема).

Важливою умовою здійснення ефективного екологічного виховання у перехідному періоді розвитку дітей вважаємо інтенсифікацію різноманітних видів діяльності старшого дошкільника і першокласника (навчальної, трудової, ігрової, творчої), насичення їх екологічним змістом, раціональне і цілеспрямоване використання, чергування в режимі дня з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Психологи відмічають велику емоційну вразливість дошкільників та першокласників, нестійкість уваги і швидку стомлюваність, підвищену реакцію на зовнішні впливи. Організуючи діяльність дітей, необхідно враховувати ці особливості.

Зміст екологічного виховання дітей 6-7 років

Гра найбільш природна і водночас провідна форма дитячої діяльності, що глибоко торкається її емоційної сфери, активізує емпатичні переживання, закріплює моральну мотивацію, містить широкі можливості для вправлення в моральній поведінці і вчинках у природному оточенні. О.С. Богданова, Л.І. Божович, Д.Б. Ельконін, В.О. Сухомлинський відмічали, що саме в грі виявляється і формується потреба дітей впливати на навколишній світ. Тому суть гри ми зводимо не лише до спроможності відображати світ, але й перетворювати його.

Організовуючи роботу в дошкільному закладі, позакласну роботу в першому класі школи, ми надавали такого значення у вихованні особистості:

- у грі виявляються і формуються відповідні почуття до природи;
- гра сприяє розширенню знань дітей про природу;
- гра розвиває здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- у грі формується ціннісне ставлення до природи;
- гра допомагає набувати досвіду вправлення з моральної поведінки;
- гра формує потребу позитивного впливу на природу;
- у грі формується здатність дитини застосовувати свої знання й уміння в різних нових ситуаціях.

Враховуючи значення ігрової діяльності у вихованні дітей 6-7 років, ми зробили спробу екологізувати її, тобто збагатити екологічним змістом.

Позитивний вплив на формування екологічно вихованої особистості має використання творчих ігор, створення ігрових ситуацій. Ми намагалися максимально враховувати можливості сюжетно-рольових ігор. Виховний ефект досягався при найбільшому наближенні сюжету гри до завдань екологічного виховання в реальних умовах до зразків поведінки. Ми вибирали найпереконливіші факти для сюжету гри, використовуючи при цьому різноманітні прийоми: пояснення, допомога, заохочення, зацікавлення, оцінка дій тощо.

Як у дитячому садку, так і в школі ігрові ситуації використовувалися у двох аспектах: як засіб екологічного виховання і як метод виявлення рівня вихованості дітей.

Цінність дидактичної гри в екологічному вихованні дітей полягає в тому, що вона виконує важливі функції: формування знань про природу; закріплення знань про природу. Так, проведення словесно-дидактичних ігор сприяє формуванню в дітей екологічних уявлень, їх систематизації («Хто і що робить із дерева», «Що роблять із тканини», «Дерево-кущ», «Дізнаємося, звідки з'явилися плаття і костюми»), уточненню знань про взаємозв'язки між об'єктами природи («Хто краще запам'ятав», «Що виростили люди», «Птахи на годівниці», «Птахи в природі»), вмінню екологічно вірно вибирати форму ставлення до живих істот («Вибери правильну дорогу», «Відгадай правильно», «Треба – не можна»).

Ми дійшли висновку про те, що екологізація ігрової діяльності має позитивний вплив на формування екологічно вихованої особистості і старшого дошкільника й першокласника.

Спираючись на матеріали дослідників Н.А. Пустовіт, В.О. Сухомлинського та власні спостереження вважаємо, що «перекидним містком» від екологічної освіти до екологічного виховання є копітка праці, спрямована на охорону природи. Праця в природі є тією діяльністю, у процесі якої оптимально вирішуються всі завдання екологічного виховання. Тому в навчально-виховному процесі дитячого садка і школи ми намагалися широко застосовувати різноманітні види праці (праця в природі, чергування, самообслуговування, художня праця, ручна праця). Наші дослідження підтверджують гіпотезу Н.В. Лисенко [3], що найперспективнішими у плані екології є два види праці: праця в природі та ручна праця.

Важливе місце ми відводили праці, що пов'язана з охороною природи, складовими частинами якої є:

- природоохоронна діяльність по захисту природного середовища (підгодовування птахів, допомога тваринам, боротьба зі сміттям, виготовлення годівниць, установлення табличок для газонів, які охороняються і т. ін.);
- покращання природного середовища (висаджування дерев, квітів, озеленення схилів та ін.);
- попередження і боротьба з негативними вчинками в природі;
- пропаганда і роз'яснення ідей охорони природи (бесіди з товаришами, дорослими, виготовлення плакатів);

- збереження і використання естетичних цінностей природи (збір природного матеріалу, виготовлення панно та інших виробів).

Навички й уміння природоохоронної роботи послідовно формувалися від заняття до заняття. Методика їх формування включала завдання, які передбачали участь дітей у кожному із вищезазначених видів діяльності. Виконання їх ми проводили в гуртковій роботі, на екскурсіях, прогулянках, маршрутах екологічними стежками, на уроках трудового виховання, вдома з батьками, у процесі спільної роботи з вихованцями дитячого садка.

Для вирішення завдань екологічного виховання старших дошкільників і молодших школярів велика роль належить також творчій діяльності. Під впливом творчої діяльності діти навчилися виражати свої почуття від спілкування з природою різноманітними засобами: словом, малюнком, склали вірші, казки, малювали плакати екологічного змісту, виготовляли вироби з природного матеріалу.

У педагогічному процесі дитячого садка і школи ми вважали за доцільне здійснити екологізацію навчальної діяльності насиченням екологічним змістом усі навчальні методики і дисципліни. При визначенні міжпредметних зв'язків, ми виділили в обов'язки кожної методики кожної навчальної дисципліни провідні екологічні ідеї, узагальнюючі поняття з тією метою, щоб кожна з них робила свій внесок у формування екологічно вихованої особистості. Так, вивчення дітьми предметів гуманітарно-естетичного циклу (художня література, українська мова, читання, образотворче мистецтво, музика) сприяло художньо-естетичному засвоєнню природи і соціальної дійсності, розвитку морально-цінних ставлень, творчої активності, емоційному відгуку від сприйняття прекрасного, вміння виражати свої почуття творчими засобами.

Заняття «Ознайомлення з природою і розвиток мовлення» в дитячому садку і «Ознайомлення з навколишнім світом» в 1-ому класі школи спрямовані на формування в дітей цілісного уявлення про природу й людину.

На заняттях з трудового навчання діти знайомилися з практичним значенням природних матеріалів (дерево, тканина, папір) у житті людини, вчилися бережливому їх використанню.

Уроки фізичної культури намагалися використати з метою загартування, зміцнення здоров'я дітей; закріплення знань про свій організм, основні способи збереження здоров'я за допомогою природних факторів, формування у дітей гігієнічних умінь та навичок.

А на уроках з математики питання взаємодії людини з навколишнім світом знаходили своє вираження в текстових задачах, які використовувалися для розкриття питань благоустрою середовища помешкання, раціонального природокористування.

Для здійснення екологічного виховання необхідний комплекс таких методичних засобів та прийомів, що допомагають глибше пізнати навколишній світ. Саме тому народну педагогіку, українські народні традиції, шанобливе ставлення до навколишнього середовища розглядаємо як важливу умову формування екологічної вихованості особистості. У

численних переказах, легендах, обрядах, традиціях, звичаях відображено досвід поколінь. Пісні, легенди та повір'я засвідчують поетичне сприйняття світу, що є досить характерним для українського народу.

Отже, на формування екологічно вихованої особистості старшого дошкільника і молодшого школяра впливає зміст, методи, форми і засоби екологічного виховання, які використовуються педагогами обох освітянських ланок (дошкільної та шкільної).

Виходячи з викладеного, педагогічне керівництво виховним процесом бачиться у створенні цілісної комплексної системи екологічного виховання дітей 6-7 років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Проблема методів виховання в сучасній школі // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 136-141.
2. Вернадський Й. Современное представление о биосфере. – М., 1978.
3. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дошкільників. – К., 1993.